

OSVRTI

HRVATSKI MEĐU ŠEST
SVJETSKIH JEZIKA

Stjepan Krasić: *Pape i hrvatski književni jezik u XVII. stoljeću*, podnaslov: *Hrvatski među šest svjetskih jezika*, Matica hrvatska, Zagreb/Čitluk 2004.

Istaknuti naš znanstvenik, povjesničar prof. dr. fra Stjepan Krasić opet nas je ugodno iznenadio i obdario jednim svojim velikim otkrićem u vezi s hrvatskim jezikom: **Hrvatski među šest svjetskih jezika** – kako stoji u podnaslovu njegove novoobjavljene knjige.

Dok čitamo naslovnu stranicu Vrančićeva Rječnika (*Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*, Venecija, 1595.), obuzme nas neki ponos da se hrvatski jezik ubraja u pet najuglednijih europskih jezika, a onda i blaga sumnja u istinitost te tvrdnje. Možemo se upitati: Pa po čemu je to hrvatski jezik *lingua nobilis* pa čak i *nobilissima*?! Prisjetimo se: Godina 1595., kraj 16. stoljeća, jezik jednoga malog naroda, podijeljenoga u četiri države. Taj se vrijednosni sud još više relativizira kad znademo da se u rječniku nalazi još i mađarski, a da u njemu nema francuskoga, španjolskoga, portugalskoga, engleskoga ni ruskoga. Zadovoljit ćemo se možda odgovorom da je hrvatski jezik ušao među “quinque nobilissimarum Europae linguarum” zato jer je autor Hrvat, a od drugih jezika da su ušli nama susjedni europski jezici i polazišni, latinski jezik kao jezik europskoga kulturnoga kruga.

Čitajući Krasićevu knjigu Pape i hrvatski književni jezik u XVII. stoljeću, uvjerit ćemo se da to Faust Vrančić nije napravio bez pokrića. Tom pitanju posvećuje Krasić cijelo jedno poglavlje (VI. JEZIK DALMATINSKIH

HRVATA, NAJSTARIJI I NAJLJEPŠI SLAVENSKI JEZIK), u kojem pokazuje kako je bilo opće mišljenje među učenim ljudima slavenskoga svijeta “da su Hrvati najstariji slavenski narod pa je, sukladno tomu, i jezik dalmatinskih Hrvata najstariji i najljepši slavenski jezik” (str. 35.). Kao krunskog svjedoka takva mišljenja (među ostalima) ističe učenoga poljskog kardinala Stanislava Hosiusa. On je, po Krasićevim istraživanjima, bio na Tridentskom crkvenom saboru gorljivi pobornik katoličkoga jedinstva, pa stoga protivnik uvođenja narodnoga jezika u bogoslužje, nego se zalagao za to da i dalje ostane latinski kao vezivno tkivo katoličkoga jedinstva. Tvrdio je kako svi slavenski narodi “govore različitim dijalektima jedinstvenoga slavenskoga jezika” (str. 41.). Taj opći jezik koji svi slavenski narodi razumiju po njemu je slavenski ili dalmatinski, koji je mnogo ljepši nego naš (poljski) tako – ako bi bilo potrebno prevesti na narodni jezik molitve i sveta čitanja – trebalo bi ih prevesti upravo na taj jezik ... koji je, uostalom, ljepši od drugih.

“Time se – po Hosiusovu uvjerenju – hrvatski dalmatinski govor kandidirao za eventualni novi bogoslužni jezik svih Slavena. Slučaj je to zanimljiviji što potječe od čovjeka koji se protivio uvođenju narodnog govora u bogoslužje” (str. 42.).

Pa ako tako misli o “dalmatinskom” jeziku učeni kardinal Hosius, zašto ne bi tako mislio o svojemu jeziku leksikograf Faust Vrančić?! On je toliko bio “odan svom čakavskom narječju da ga je smatrao ... najljepšim i najčistijim slavenskim jezikom kao što je to u Italiji toskanski” (str. 46.).

U posljednjih tridesetak godina napisano je mnogo vrlo vrijednih knjiga o hrvatskom književnom jeziku, o njegovoj povijesti i

njegovim dijalektima. Načinjena je temeljita revalorizacija povijesti hrvatskoga književnog jezika. Gotovo bi se moglo reći da se tu nema više što bitno otkriti. Krasiću se ipak posrećilo otkriti nešto što baca novo svjetlo na hrvatski jezik u XVII. stoljeću. Općenito je poznato da se suvremeni hrvatski književni jezik temelji na novoštokavskom narječju (ijekavskog govora). Sigurno je da izbor toga narječja nije bio slučajan ni samovoljan. On je plod dugih razmišljanja i rasprava među hrvatskim jezikoslovcima, književnicima, intelektualcima tijekom standardizacijskoga procesa.

Krasić svojom raspravom želi “baciti malo više svjetla na faze traženja i odabira najpogodnijega govora za jedinstveni jezik svih Hrvata raspršenih u nekoliko državnih cjelina na širokom području između Jadranskoga mora i rijeke Drave kao vezivnoga tkiva budućega političkog jedinstva, iz jednog posebnog kuta: doprinos papa, i uopće Katoličke crkve, tom procesu” (str. 7.).

Krasićeva se knjiga sastoji od 17 poglavlja. U prvom se poglavlju rasvjetljuju političke prilike u hrvatskim krajevima u XVII. stoljeću. Drugo se poglavlje bavi pokretom katoličke obnove nakon Tridentskog sabora. Treće poglavlje obrađuje ulogu crkvenih redova u katoličkoj obnovi. Četvrto je poglavlje posvećeno istraživanju učenja stranih jezika na crkvenim učilištima. Sljedeća četiri poglavlja bave se hrvatskom jezičnom problematikom (borba za očuvanje hrvatskoga jezika u Dalmaciji, jezik dalmatinskih Hrvata kao najstariji i najljepši, potraga za jedinstvenim književnim jezikom, izbor štokavštine kao osnove za hrvatski književni jezik). U tim poglavljima nema nekih bitnih novosti. U tu problematiku autor vješto ugrađuje svoja razmišljanja i rezultate svojih (uglavnom već poznatih) istraživanja kao i najnovije radove drugih istraživača. Sve je to svojevrstan uvod u središnje, deveto i deseto poglavlje njegove

knjige – koja sadrže bitnu novost, njegovo znanstveno (a po njegovu svjedočanstvu usputno, slučajno) otkriće:

“Dana 6. prosinca 1622. papa Grgur XV. potpisao je dekret o osnivanju katedri za ilirski i arapski jezik. Njime je naredio svim vrhovnim poglavarima crkvenih redova, koji su imali samostane na području Mletačke Republike ili na drugim mjestima u kojima je bilo moguće imati profesore za spomenute jezike, da tu što prije ustanove katedre tih jezika” (str. 62.). “Njegov nasljednik Urban VIII. učinio je znatan korak dalje: Naredio je da se na svim visokim crkvenim školama i učilištima, pored latinskoga, osnivaju katedre za sljedeće jezike: hebrejski, grčki klasični, grčki moderni, arapski, kaldejski (sirijski) i ilirski, i to ne samo na području Mletačke Republike, nego i svuda po Europi gdje god je to moguće” (str. 68.).

Za neizvršavanje dekreta bile su propisane stroge kazne kao i nagrade za njihovo uspješno provođenje. Bili su određeni precizni i kratki rokovi. Krasić ističe da je bilo objektivnih teškoća u provođenju tih dekreta, ali ipak “Vrhovni redovnički poglavari kao da su se natjecali tko će prije odgovoriti i izraziti svoju spremnost u provođenju dekreta u propisanom roku” (str. 71.).

Tako se hrvatski svrstao uz bok jezika velike kulturne tradicije kao što su: latinski, grčki, hebrejski, arapski i kaldejski. Hrvatski među šest svjetskih – kako stoji u podnaslovu Krasićeve knjige. “Većeg priznanja hrvatski jezik u svojoj dugoj povijesti nikada nije doživio” zaključuje Krasić (str. 112.). Te spoznaje bacaju “novo svjetlo na položaj, ulogu i važnost hrvatskoga jezika u XVII. stoljeću kako u hrvatskim etničkim granicama, tako i izvan njih” (str. 112.). Spomenute papinske dekrete i prve relevantne reakcije na njih u izvorniku i hrvatskom prijevodu Krasić donosi u Prilozima.

Krasić je ozbiljan znanstvenik. On (još) ne zna sa sigurnošću kolik je bio stvarni učinak tih papinskih dekreta. To će biti, siguran sam, dobar mamac za njegova daljnja arhivska istraživanja, ali je siguran da su se dekreti provodili.

Jedanaesto i dvanaesto poglavlje govori o plodnom izdavaštvu hrvatskih knjiga u Rimu, te o hrvatskim svećenicima u izdavačkoj djelatnosti. To su također važni prilozi, s više ili manje novosti. Oni su važni imajući na umu činjenicu da su crkvene knjige, posebno liturgijske, odigrale veliku ulogu u standardizaciji hrvatskoga jezika. Krasić ističe da je najvažniji posao obavio Bartul Kašić, osobito svojim *Ritualom rimskim*, koji je ostao “u neprekidnoj bogoslužnoj upotrebi u svim hrvatskim krajevima sve do 1929. godine” (str. 111.).

Mislim da nije pretjerana Krasićeva tvrdnja da je “Kašić dva stoljeća prije Ljudevita Gaja riješio pitanje hrvatskoga standardnog jezika” (str. 113.) te da je sedamnaesto stoljeće uopće “riješilo sva ključna pitanja koja jedan jezik čine jezikom” (str. 110.).

Trinaesto poglavlje izuzetno je važno. Ono se bavi određivanjem prostora koji se nazivao Ilirik i, u skladu s tim, koji se jezik podrazumijeva pod imenom ilirski. Povod za rješavanje toga pitanja bili su neki hrvatsko-slovenski odnosi (u vezi s učlanjenjem u bratovštinu Sv. Jeronima). Obje strane u sporu posegnule su za znanstvenim, povijesnim i geografskim, argumentima na najvišoj razini, što je dalo dragocjene spoznaje, ali nije riješilo sam spor. Vrhovni crkveni sud, kako nam dokazuje Krasić, riješio je spor, i to tako “da se pod pojmom Ilirik imaju smatrati Dalmacija, Bosna i Hercegovina, Slavonija i uža Hrvatska, čime je obilježen hrvatski etnički prostor” (str. 114.).

To naravno vrijedi i za jezik. Time je taj spor konačno, trajno riješen (*Roma locuta, causa finita*).

Na više mjesta Krasić ističe da je Rim nekoliko stoljeća bio najveće utočište i stjecište hrvatskih učenih ljudi iz svih krajeva podijeljene, porobljene i potlačene domovine. Tu su se vodile rasprave o mnogim za hrvatski narod bitnim pitanjima. Odatle su dolazili poticaji za mnoge pothvate. “S rimskih brežuljaka moglo se vidjeti mnogo bolje i dalje nego s naših planina” (str. 111.). Nakon tako snažne Krasićeve argumentacije teško se ne složiti s tvrdnjom da je “Sv. Stolica ... svojom jezičnom politikom postavila temelje jedinstvenom hrvatskom književnom jeziku, izradila njegov instrumentarij (gramatiku, rječnik, pravopis), poticala književno i znanstveno stvaralaštvo, održavala svijest o jedinstvu naroda na cijelom njegovom narodnom području i počela ujedinjavati Hrvate gotovo tri stoljeća prije nego su oni izborili vlastito ujedinjenje. Bez pismenosti, jedinstvenog jezika i jedinstvene vjere teško bi bilo govoriti o političkom jedinstvu” (str. 114.).

Sreća je po hrvatski jezik i narod što su se interesi Sv. Stolice i hrvatskoga naroda u razdoblju katoličke obnove nakon Tridentskog sabora tako skladno podudarali.

Krasićev kut gledanja baca novo svjetlo na hrvatska kulturna, jezična i politička zbivanja kroz povijest i omogućuje njihovo bolje razumijevanje. Njegova otkrića mogu pobuditi znanstvenu znatiželju u mnogih istraživača. Njegova nam otkrića mogu pomoći i u najnovijim nastojanjima da hrvatski jezik dobije što istaknutije mjesto u slavističkom svijetu, da se što više uči na stranim sveučilištima. Dobro je da naši kroatisti i cijela kulturna javnost budu upoznati s tim otkrićima.

Mile Mamić